

द्राक्ष सल्ला
डॉ. आर. जी. सोमकुंवर

सध्याच्या वातावरणाचा विचार करता तापमानात चढउतार दिसून येत आहेत. द्राक्ष विभागामध्ये काही ठिकाणी तापमान जास्त आहे, काही ठिकाणी ढगाळ वातावरण आहे, तर काही ठिकाणी पाऊस पडलेला आहे. अशा विषम परिस्थितीचे वेळीच्या वाढीच्या वेगवेगळ्या अवस्थेमध्ये नेमके परिणाम काय होतील, हे पाहू. त्यातून उद्भवणाऱ्या समस्यांवरील संधाव्य उपाययोजनांची माहिती घेऊ.

जास्त तापमानाची स्थिती

अ) नुकतीच छाटलेली बाग -

काही ठिकाणी तापमानात वाढ होऊन सध्या ४२ ते ४३ अंशापर्यंत पोहोचल्याचे दिसून येते. फळकाढणी उशिरा झालेल्या बागेत आता खरडछाटणीचा हा महत्त्वाचा कालावधी असेल. खरडछाटणीनंतर डोळे फुटण्याकरिता वातावरणातील तापमानानुसार उशीर लागतो. साधारण तापमान (४० अंश सेल्सिअसपर्यंत) १२ ते १४ दिवसांमध्ये फुटी बाहेर निघू लागतात. त्या वेळीही काही फुटी मागे पुढे निघत असतात. या वेळी वाढलेल्या तापमानामुळे फुटी निघण्यासाठी २० दिवसांपेक्षा जास्त कालावधी लागू शकतो. डॉगरीज या खुंटावरील बागेमध्ये तिसऱ्या वर्षांनंतर फुटण्याची क्रिया मागे पुढे होताना दिसते. जास्त तापमानामुळे ओलांड्यावरील डोळ्यांच्या पेशींवर तीव्र सूर्यप्रकाशाचा मार बसून त्या पेशींना जखमा होतील व त्या सुकतील. यामुळे एकतर डोळे मुके होण्याची शक्यता असेल किंवा डोळे कमकुवतपणे फुटत असल्याचे काही दिवसांनी दिसेल. प्रखर तीव्रतेचा सूर्यप्रकाश जास्त काळ टिकून राहिल्यास पुढील काळात ओलांडा डागाळण्याचीही समस्या दिसू शकते.

या परिस्थितीवर मात करण्यासाठी पुढील उपाययोजना प्रभावी ठरू शकतील.

जास्त तापमान आणि सूर्यप्रकाशाच्या माऱ्यामुळे ओलांडा मृत (डेड आर्म) होण्याची समस्या उद्भवेल.

अति तापमान, ढगाळ अन् पावसाच्या स्थितीतील बागेचे नियोजन

- ओलांड्यावर हायड्रोजन सायनामाइडचे पेस्टिंग २५ ते ३० मिलि प्रति लिटर या प्रमाणे करून घ्यावे. पेस्टिंग शक्यतो सायंकाळी केल्यास परिणाम चांगले दिसतील.
- ओलांड्यावर पाण्याची फवारणी करणे महत्त्वाची समजावी. पाण्याची फवारणी ही सकाळी १० ते १२ च्या दरम्यान (जास्त तापमान वाढल्यामुळे) व दुपारी ४ ते ५ या दरम्यान करावी. फवारणीसाठी पाण्याचे प्रमाण जास्त ठेवावे. शक्य असल्यास शेडनेटचा वापर फायद्याचा ठरेल.

ब) सबकेनची अवस्था

या वेळी बागेत सबकेन तयार करण्याची अवस्था (९ ते १० पानांची अवस्था) दिसून येत असल्यास, सबकेनसाठी शेंडा पिचिंग करणे फायद्याचे ठरेल. साधारणपणे ९ पाने अवस्थेत सात पानावर पिचिंग करून घ्यावे. काही ठिकाणी या वेळी वाढ नियंत्रणात असल्यास सरळ काडी फक्त ठेवता येईल. बागेत जास्त तापमानाच्या वेळी पाण्याचा तुटवडा असल्यास अन्नद्रव्यांचा पुरवठाही शक्य होत नाही. परिणामी, काडीची वाढ थांबलेली दिसते. म्हणूनच वाढीचा जोम असलेल्या परिस्थितीत सबकेन करावा. अन्यथा, सरळ काडी राखावी.

- काही बागेत सबकेनकरिता काडी तयार आहे, परंतु या वाढलेल्या तापमानात त्याची वाढ थांबलेली दिसते. अशा स्थितीमध्ये हवामानाच्या अंदाजाचा विचार करून सबकेनचा निर्णय घ्यावा. मात्र बऱ्याच ठिकाणी वाढलेले तापमान जास्त दिवस टिकत नसल्यामुळे वाढसुद्धा जास्त काळ थांबणार नाही. तेव्हा या परिस्थितीत सबकेन घेऊन पाणी उपलब्ध असल्यास रोज देत असलेल्या मात्रेच्या १५ ते २० टक्के जास्त (३ ते ४ दिवस फक्त) दिल्यास बगलफूट चांगली निघू शकेल. या सोबत नत्राचा वापर (१२-६१-० सव्वा किलो प्रति एकर, युरिया एक किलो प्रति एकर) ३ ते ४ दिवसांसाठी करावा.

- वाढत असलेल्या तापमानामुळे पानांतून बाष्पीभवनामुळे जास्त प्रमाणात पाणी जाईल. या वेळी वारेही जास्त असल्यामुळे जमिनीतूनही तितक्याच प्रमाणात पाणी निघून जाईल. वेळीची पाण्याची गरज तितक्याच प्रमाणात वाढेल. वेळीची पाण्याची गरज व उपलब्धता याचा समतोल ठेवणे महत्त्वाचे असेल. वाढत्या तापमानात उपलब्ध पाण्याचा पुरेपूर वापर होण्याच्या दृष्टीने सकाळी व संध्याकाळी पाण्याची फवारणी (५ ते ६ दिवस) करावी. बागेमध्ये ज्या दिशेने वारे वाहतात, त्या दिशेला वारा प्रतिरोधक म्हणून शेडनेटचा वापर करावा. त्याचा फायदा होईल.

- पानांद्वारे जास्त प्रमाणात होणाऱ्या बाष्पोत्सर्जन कमी करण्याकरिता ताणरोधक (अॅण्टी स्ट्रेस) घटकांचा वापर (२ ते २.५ मिलि प्रति लिटर पाणी) या प्रमाणे फवारणीद्वारे करावा.

क) रिकटची बाग

या बागेत जास्त तापमानामुळे फुटीची वाढ खुंटल्याप्रमाणे दिसेल. वाढ कशा प्रकारे आहे, हे त्या पेऱ्यातील अंतरावरून ओळखता येईल. फुटीचा पेरा जास्त वाढलेला असल्यास वाढ व्यवस्थित आहे, असे म्हणता येईल. या वेळी बागेची फार काळजी करण्याची आवश्यकता नाही. मात्र पेऱ्यातील अंतर कमी असलेल्या स्थितीत वाढीकरिता अडचणी येऊ शकतात. या वेळी वाढ थांबल्यास काडी तळाकडून दूधाळ रंगाची होण्यास सुरुवात होईल. त्यामुळे ओलांडे व काडी तयार करण्यात अडचणी येतील. अशा स्थितीत त्वरित खत व पाणी यांच्या नियोजनावर भर द्यावा. खतापैकी नत्र या वेळी महत्त्वाचे असेल. या वेळी जलद उपलब्ध होणारे नत्र फक्त द्यावे. उदा. युरिया व अमोनियम सल्फेट. पाणीही नेहमीपेक्षा २० ते ३० टक्के वाढवावे. (६ ते ७ दिवसांकरिता.)

ढगाळ वातावरण असलेल्या भागांसाठी

नुकतीच खरडछाटणी झालेल्या बागेत ढगाळ वातावरण

पाऊस पडलेल्या भागांसाठी

- सहा ते सात पाने असलेल्या बागेमध्ये जर हलका पाऊस झालेला असल्यास जमिनीत ओलावा निर्माण झालेला असेल. परिणामी, वेळीची वाढ चांगली होईल. या वेळी नुकत्याच छाटलेल्या बागेत फुटीसुद्धा एकसारख्या निघतील. नुकत्याच फुटी निघालेल्या बागेत या वेळी वाढीचा जोम जास्त असल्यास पेऱ्यातील अंतर वाढलेले दिसेल. हवामान विभागाच्या अंदाजाप्रमाणे पावसाची परिस्थिती अजून किती दिवस आहे किंवा ढगाळ वातावरण एक आठवडा टिकून राहण्याचे भाकीत असल्यास या वेळी नत्र कमी करावे. ०-५२-३४ किंवा ०-४०-३७ एक ग्रॅम प्रति लिटर या प्रमाणे फवारणीद्वारे वापर करावा.
- पाऊस जास्त प्रमाणात झालेला असल्यास काही बागेत पाने फाटलेली किंवा चिरलेली दिसून येतील. तर काही काडीवर जखमाही झालेल्या दिसून येतील. या परिस्थितीत कॉपरयुक्त बुरशीनाशकाची दीड ग्रॅम प्रति लिटर पाणी या प्रमाणे एक फवारणी करावी. त्यानंतर ट्रायकोडर्माची फवारणी (२ मिलि प्रति लिटर) व एक ड्रेचिंग (एक लिटर प्रति एकर) फायद्याचे ठरेल. पाने किती प्रमाणात फाटलेली आहेत, याचा अंदाज घेऊन पुन्हा काही पानांची संख्या वाढवून घ्यावी.

असल्यास तापमानही कमी झालेले असेल. त्या सोबत बागेतील आर्द्रता थोडकी फार प्रमाणात वाढलेली दिसेल. डोळे फुटण्याकरिता या वेळी अडचण येणार नाही. तर एक सारख्या व लवकर फुटी निघण्याची शक्यता अधिक असेल. हे वातावरण जोपर्यंत बागेत आहे, तोपर्यंत पाणी व नत्रही कमी असले तरी चालेल.

फुटी निघालेल्या बागेत ढगाळ वातावरणात वेळीच्या वाढीचा जोम जास्त दिसून येईल. सबकेनच्या अवस्थेतील बागेमध्ये वेळीच्या वाढीचा जोम नियंत्रणात ठेवणे गरजेचे असेल. तेव्हा अशा बागांमध्ये नत्रावर पूर्ण बंद करून पाण्यावरही नियंत्रण ठेवणे गरजेचे समजावे. या वेळी सूक्ष्म घट निर्मितीच्या अनुषंगाने खत नियोजनही महत्त्वाचे असेल. ०-५२-३४ दीड ते दोन ग्रॅम किंवा ०-९-४६ एक ते दीड ग्रॅम किंवा ०-४०-३७ एक ते दीड ग्रॅम प्रति लिटर पाणी या प्रमाणे वापर केल्यास फायदा होईल. काही परिस्थितीत संजीवकांचा वापरही महत्त्वाचा असेल. यापैकी ६ बीए (१० पीपीएम) व युरासील (२५ पीपीएम) या प्रमाणे प्रत्येकी एक फवारणी करता येईल. लवकर छाटणी झालेल्या बागेत या वेळी फुलकिड्याचा प्रादुर्भाव दिसून येईल. काही ठिकाणी पानाच्या वाट्या झालेल्या दिसून येतील. बागेतील उपलब्ध परिस्थितीनुसार ओळख करून उपाययोजना कराव्यात.

पाऊस व गारपीट झालेल्या ठिकाणी नवीन फुटी तुटलेल्या दिसत आहेत.

- डॉ. आर. जी. सोमकुंवर, १४२२०३२९८८, (राष्ट्रीय द्राक्ष संशोधन केंद्र, मांजरी, जि. पुणे)

- कीडनाशकांच्या शिफारशी लेबल क्लेमप्राप्त किंवा जॉइंट अॅग्रेसकोप्राप्त आहेत. ● फवारणीचे प्रमाण हाय व्हॉल्यूम फवारणी पंपासाठीचे आहे. ● खरेदीवेळी पक्के बिल घ्यावे. ● बॅन किंवा 'रेस्ट्रिक्टेड' आहे का पाहावे. ● लेबल क्लेम वाचावेत. ● पुरेशा ज्ञानाशिवाय रसायने एकमेकांत मिसळू नयेत. ● रसायनांचा गट तपासावा. ● पीएचआय, एमआरएल तपासावेत. ● पेरणी वा लागवडीपूर्वी संबंधित बियाणांवर कोणती बीजप्रक्रिया केलेली आहे, हे तपासूनच पुढील बीजप्रक्रिया करावी.

● वर्ष : १८ ● अंक : ५ ● संपादक संचालक : आदिनाथ दत्तात्रय चव्हाण ● मुद्रक, प्रकाशक व *संपादक : आदिनाथ दत्तात्रय चव्हाण ● हे दैनिक सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लिमिटेडसाठी मुद्रक आणि प्रकाशक आदिनाथ दत्तात्रय चव्हाण यांनी १) सकाळ प्रिंटिंग प्रेस, स. क्र. १५९/१६०, पुणे-सासवड रोड, लक्ष्मण वजनकाठ्यामागे, उरुळी देवाची, पुणे - ४१२ ३०८, २) सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लिमिटेड, प्लॉट नं. एल १४, तळोजा इंडस्ट्रियल परिया (एमआयडीसी) पाले खुर्द, ता. पनवेल, जि. रायगड (महाराष्ट्र), ३) सकाळ प्रिंटिंग प्रेस, डी - ४, एम.आय.डी.सी., शिरोली, कोल्हापूर - ४१६ १२२, ४) सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लिमिटेडद्वारा, विकास प्रिंटिंग अँड कॅरिअर्स प्रा. लि., प्लॉट नं. ३२, एम.आय.डी.सी., सातपूर - ब्रंबक रोड, नाशिक - ४२२ ००७, ५) सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लिमिटेड, प्लॉट नं. सी - ३, एम.आय.डी.सी. परिया, टेलिफोन एक्स्चेंजजवळ, औरंगाबाद रोड, जळगाव - ४२५ ००३, ६) सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लिमिटेड, प्लॉट नं. ए - ११७, शेंडा फाईव्ह स्टार इंडस्ट्रियल परिया, औरंगाबाद - ४३१ ००७, ७) सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लिमिटेड, प्लॉट नं. ए १९/३, एम.आय.डी.सी., चिंचोली, सोलापूर - ४१३ २५५, ८) सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लिमिटेड, बी - ३२/३३, एम.आय.डी.सी., हिंगणा, नागपूर - ४४० ०१६, ९) सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लिमिटेड, प्लॉट नं. ए/६/३/२, आरटीओ ऑफिसजवळ, एमआयडीसी घनेगाव, नांदेड ४३१६०३, १०) सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लिमिटेड, प्लॉट नं. पी ४६, एमआयडीसी फेज ४, यवत रोड, शिवणी, अकोला ४४४ ००२ येथे मुद्रित केले व सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लिमिटेड, ५९५, बुधवार पेठ, पुणे ४११ ००२ येथे प्रकाशित केले. ● 'अग्रोवन' मधील लेखांचे हक्क राखून ठेवले आहेत. (*पी.आर.बी. कायद्यानुसार जबाबदारी.)

पत्रव्यवहाराचा पत्ता :
अग्रोवन, सकाळ मीडिया प्रायव्हेट लि.
५९५, बुधवार पेठ, पुणे - ४११००२
● दूरध्वनी : ०२०/२४४०५५००/
६६०३५५०० ● फॅक्स : २४४०५५५८
● e-mail : agrowon@esakal.com